

Kijk welke sociale interventies wél effect hebben op wijk

Het onderzoeksrapport *De Baat op Straat* levert een abstracte academische exercitie op, maar wat schiet de dagelijkse praktijk hiermee op? Laten we kijken naar welke sociale interventies wél effect hebben op het sociale klimaat in de buurt.

Maaïke Dautzenberg

Senior onderzoeker bij DSP-groep, een onderzoeksbureau gespecialiseerd in evaluaties van trajecten gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid in wijken en buurten

In het onderzoeksrapport *De Baat op Straat* (SEO Economisch Onderzoek, Gerard Marlet, Joost Poort & Clemens van Woerkens) staat de vraag centraal welk effect sociale investeringen van woningcorporaties hebben gehad op overlast, onveiligheid en verloedering in Nederlandse buurten en wijken. De hoofdconclusie is dat dit type investeringen geen positief effect hebben en soms zelfs averechts uitpakken. Vervolgens doen de onderzoekers in diverse krantenartikelen boude beweringen¹. Corporaties zouden miljoenen besteden aan nutteloze activiteiten, zoals buurtbarbecues. De boodschap aan woningcorporaties is 'schoenmaker blijf bij je leest', jullie zijn goed in 'stenen stapelen', maar laat sociale interventies voortaan over aan andere partijen, zoals de gemeente en jeugdzorg. In deze recensie beschrijf ik eerst de aanpak en de belangrijkste onderzoeksbevindingen. Vervolgens ga ik in op de vraag in hoeverre zijn deze beweringen terecht zijn. Het rapport bestaat uit een knap uitgevoerde, kwantitatieve analyse van grote databestanden. Het start met een interessant literatuuroverzicht met Nederlandse en internationale publicaties over de effecten van wijkgericht werken op de leefbaarheid in wijken en buurten. Op basis van de onderzochte literatuur concluderen de onderzoekers dat sociale interventies, zoals bewonerparticipatie, in de wijk heel verschillend uitwerken. Zo wordt soms het 'buurtgevoel' versterkt en ontstaan meer burgerinitiatieven, terwijl dat uit andere evaluaties weer veel minder naar voren komt. Het meedenken, meedoen en meebeslissen van bewoners (empowerment genoemd) verbeteren in ieder geval niet de economische omstandigheden van bewoners, zoals werk en inkomen. Het zorgt met andere woorden niet voor sociale stijging. Vervolgens stellen de auteurs zich de vraag hoe het zit met sociale investeringen van woning-

corporaties in Nederland. Zij weten op unieke wijze grote databestanden aan elkaar te koppelen en maken daarbij gebruik van de bij het Kadaster beschikbare gegevens over woningen die in het bezit zijn van woningcorporaties (99 van de woningen). Deze koppelen ze aan enquêtegegevens van VROM waarin woningcorporaties rapporteren over de verschillende soorten investeringen die zij hebben gedaan in de afgelopen jaren in het kader van leefbaarheid.

De onderzoekers maken daarbij een onderscheid naar fysieke en sociale investeringen. Onder fysieke investeringen verstaan ze de aanschaf en het onderhoud van gebouwen, bijvoorbeeld een buurtcentrum, een gezondheidscentrum of een school. Sociale investeringen is een categorie die valt onder 'overige', waarbij corporaties 'sociale doelen' aangeven. Deze variëren van het bevorderen van de samenwerking met de gemeente of het ondersteunen van bewonersinitiatieven en buurtverenigingen, tot het aanleggen van buitenverlichting, een speeltuin of acties tegen zwerfvuil. Wat blijkt nu uit de analyses?

De aanschaf van gebouwen heeft nauwelijks een positieve uitwerking op leefbaarheid, terwijl het onderhoud van gebouwen bekladding en vernieling wél doet afnemen. De overige (sociale) investeringen hebben ofwel geen effect, ofwel een averechts effect: ze gaan samen met méér bekladding, vernieling en inbraken in de wijk. Het grootste effect op het terugdringen van overlast en rommel gaat uit van de verkoop van sociale huurwoningen. Deze conclusie is op zich niet zo verwonderlijk, zo geven de onderzoekers aan: verkoop trekt een bepaald type bewoners aan. Wij voegen daar nog aan toe dat deze conclusie al eerder werd getrokken op basis van uitgebreid onderzoek van het SCP daarnaar². Marlet c.s. verwijzen zelf naar een onderzoek door het SEV (2002) dat liet zien dat circa een vijfde van de kopers van sociale woningen na de koop initiatieven neemt om meer inkomen te krijgen (betere banen), meer buurtbetrokkenheid toont en verbeteringen aanbrengt in en rondom de woning. De onderzoekers van *De Baat op Straat* geven als afsluiting een advies aan woningcorporaties. Zij kunnen zich beter concentreren op datgene waar ze bewezen hebben goed in te zijn: onderhoud aan gebouwen, fysieke herstructure-

ring en verkoop van sociale huurwoningen. En sociale interventies beter aan andere, meer competente partijen, overlaten. Ik vind dat een aantal kritische kanttekeningen geplaatst moeten worden bij dit onderzoek. Ten eerste hebben de onderzoekers een zeer beperkte definitie van leefbaarheid gehanteerd en alleen gekeken naar overlast, veiligheid en verloedering. Het is voor de hand liggend dat het opknappen van gebouwen ervoor zorgt dat bewoners de omgeving meer als schoon en heel ervaren. Maar leefbaarheid is veel meer dan dat; het sociale klimaat in een wijk is zeker zo belangrijk. Op basis van een uitgebreide literatuurstudie die we hebben gedaan³, aangevuld met eigen onderzoek in wijken en buurten⁴, weten wij dat bewoners zich thuisvoelen in hun buurt omdat ze mensen kennen, weten waar iemand woont en zelf herkend worden door hun medebewoners. Daartoe is het nodig dat er plekken in de buurt zijn waar zij elkaar regelmatig tegenkomen en zogeheten familiariteit kunnen opbouwen⁵. Deze belangrijke aspecten van leefbaarheid zijn in dit onderzoek helemaal buiten beschouwing gelaten.

Een andere beperking van het onderzoek van Marlet c.s. is dat de onderzochte sociale investeringen een brede categorie van interventies omvatten. Deze variëren van het verwijderen van graffiti tot een bijdrage aan een straatfeest. De onderzoekers zelf melden daarover dat daarmee "de successen van afzonderlijke delen van de investeringen buiten het zicht blijven" (p. 134). Ook geven zij aan dat ingrepen geen eenduidige uitwerking hebben, zoals de aanleg van een speeltuin die tevens overlast veroorzaakt voor omwonenden. Wanneer interventies zo divers zijn dat de effecten tegengesteld kunnen uitwerken, ontstaat er een causaliteitsprobleem.

Een andere opmerking die wij willen plaatsen is het onderscheid dat zij maken tussen sociale en fysieke investeringen. In de praktijk is dit vaak gekunsteld. In een buurtcentrum worden sociale activiteiten georganiseerd, in een gezondheidscentrum of schoolgebouw ontmoeten bewoners elkaar en bouwen familiariteit op. Groen in de wijk met bankjes nodigt uit tot sociaal contact. Is een ontmoetingsplek of een buurtrestaurant voor bewoners dan een sociale of een fysieke investering? Onderzoek in wijken en buurten⁶ laat zien dat bewoners zich vaak inzetten voor een verbetering van de fysieke leefomgeving, zoals het schoonhouden of verkeersveilig maken van hun straat. De sociale contacten in de wijk die daaruit voortvloeien, leiden tot meer sociale samenhang. Fysiek en sociaal hebben een zogeheten functionele relatie: ze beïnvloeden elkaar wederzijds en zijn dus moeilijk te scheiden. De cijfermatige analyses van Marlet c.s. zijn intelligent uitgevoerd, maar leveren vooral een abstracte academische exercitie op. Wat moet de dagelijkse praktijk hiermee? Wij krijgen op basis van onze evaluaties van wijktrajecten de indruk dat woningcorporaties juist sneller en efficiënter kunnen werken in de wijk dan gemeenten of welzijnsorganisaties. Dit heeft onder andere te maken met de werkcultuur.

Corporatiemedewerkers zijn eerder doeners en aanpakkers dan praters. Door de korte lijnen in de organisatie – en soms een onorthodoxe aanpak – lukt het hen om zaken voor elkaar te krijgen, zoals een jongerenontmoetingsplek of sociaal restaurant in de wijk. De medewerkers zijn vaak al gewend aan direct contact en overleg met bewoners, wat het makkelijker maakt iets op te zetten in de buurt. Verder hebben corporaties een belangrijke signaleringsfunctie omdat zij vanwege praktische redenen, zoals het onderhoud van de CV, toch al 'achter de voordeur' komen. Kortom, woningcorporaties zijn belangrijke spelers wanneer het gaat om wijkgericht werken, ook onder de Wmo. Uiteraard zijn er ook kritische geluiden. Daarin wordt gewaarschuwd dat corporaties niet altijd de competenties en expertise in huis hebben voor sociale en dienstverlenende interventies⁷. Ook is enige voorzichtigheid gewenst waar het gaat om sociale stijging en "het activeren van burgers om de treden van de sociale ladder te beklimmen"⁸. Desondanks vinden wij dat het kind met het badwater wordt weggegooid wanneer de inzet van corporaties op dat vlak als 'ineffectief' en 'averechts werkend' aan de kant wordt geschoven. Het is relevanter om beter zicht te krijgen welke sociale interventies wél effect hebben op het sociale klimaat in de buurt, en de omstandigheden en voorwaarden waaronder die sociale interventies echt iets opleveren onder bewoners. Want corporaties zijn niet meer weg te denken in dit veld en blijven daarmee interessante samenwerkingspartners voor gemeenten.

Voetnoten

- 1 Zie: Miljoenen voor wijken nutteloos, NRC Handelsblad 13 mei 2009; Probleemwijken: investeringen van corporaties hebben soms averechts effect. NRC Handelsblad 13 mei 2009; Leuk, buurtbarbecue, maar zinloos. NRC Next, 14 mei 2009.
- 2 K Wittebrood & T van Dijk. Aandacht voor de wijk. 2007. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- 3 M Dautzenberg e.a. 2008. Sociale samenhang: mythe of must? Misvattingen, discussies en beleidsimplicaties. Amsterdam: DSP-groep.
- 4 M Dautzenberg & T Nelissen. 2008. Thuisvoelen in de buurt. Een kwalitatieve verkenning van de beleving van sociale samenhang in wijken en buurten. Amsterdam: DSP-groep.
- 5 Zie bv ook de publicaties van T Blokland hierover, o.a. Het sociaal weefsel van de stad. Cohesie, netwerken en korte contacten. Inaugurele rede 12 januari 2006. <http://www.kei-centrum.nl..>
- 6 M Dautzenberg. 2009. Wmo in de buurt. Evaluatie van negen pilots om de leefbaarheid in wijken en buurten te bevorderen. Amsterdam: DSP-groep.
- 7 M Dautzenberg, C Kolner & P van Soomeren. 2008. De waarde van de wijk. Perspectieven en verwachtingen van bewoners, gemeenten en professionals op de wijk. Amsterdam: DSP-groep.
- 8 Futura. (2008). Leren schakelen. Naar effectieve samenwerking in wijken en buurten. Futura wonen, Tilburg. P. 85.